

**Badics Ferenc: Gyöngyösi István élete és költészete.** Budapest, 1939. 264 lap. A Gyöngyösi István Társaság kiadása. Pátria nyomda.

Hogyan kedveli meg az irodalomtörténétíró az irodalom valamelyik korszakát vagy tárgykörét? Kideríthetetlen ösvényű lelki folyamat. Hogyan sodródik különböző témákhoz? Nem egyszer a pusztá véletlen játéka.

Badics Ferencnek a kurucvilág korában élő költők, Páy András, Gaal József, Bajza József és Petőfi Sándor voltak a legkedvesebb hősei. Szívesen foglakozott másokkal is — Zrínyi Miklós, Csokonai Vitéz Mihály, Kisfaludy Sándor, Katona József, Jósika Miklós, Arany János, Vadnay Károly, Endrődi Sándor, Pápay Sámuel és Horváth János pályájával —, de tudományos munkásságának leggazdagabb termése mégis csak Gyöngyösi István életéhez és költészetéhez fűződött. 1905-től kezdve ismételtén visszatért a Gyöngyösi-problémákhoz, irodalmunkat pedig megajándékozta a teljes kritikai Gyöngyösi-kiadással.

Halála után jelent meg Gyöngyösi életrajza. Befejezett alkotás, nem csakán maradt ránk, nincsen semmi hiánya. A nagynevű szerző kinyomtatásra készen adta át kéziratát a vármegyei tisztviselők irodalmi társaságának s Gorzó Nándor titkár gondos szeretettel rendezte sajtó alá az értékes életrajzot. A szerző halálának évében, 1939 nyarán, jelent meg a mű hatszáz példányban, Gyöngyösi István és Badics Ferenc arcképével. A mű végén Császár Elemér megemlékezett az elhunyt irodalomtörténétíró pályájáról, Rexa Dezső pedig név- és helymutatót csatolt a kötethez.

Az életrajz teljes: mindent magába ölel, amit a Gyöngyösi-kutatás napjainkig kiderített a költő életéről. A régi hibás adatok sorra kihullottak, az új adatok vitathatatlan hitelességűek. Oknyomozó módszerrel készült az életrajz, nem sívár adategycsillapítással: a szerző mindenütt rámutat az eddig rejtélyes kapcsolatokra, megvilágítja a régebben ismeretlen összefüggéseket. De nemcsak pragmatikus, hanem egyúttal genetikus is a szerző földolgozó módja. A maguk természetes fejlődésében bontja ki az olvasók előtt Gyöngyösi István életének részleteit s mindezt nem elvont szürkeséggel teszi, hanem a jó elbeszélő kellemes hangján.

Világos és könnyen áttekinthető Gyöngyösi István költészetének ismertetése és méltatása is. Az ifjúkori olvasmányoktól kezdve a költő utolsó megnyilatkozásáig minden Gyöngyösi-vers megkapja a maga megvilágítását, sőt kitérül előttünk a Gyöngyösi költészet hatása is a XVII. század óta Toldy Ferencig és Arany Jánosig. Teljes kritikai életrajz ez: az elhunyt nagy tudós kiváltságos értékű hagyatéka nemzetének.

Ila a Gyöngyösi István Társaság nem adta volna ki a kötetet, az életrajz ma is kéziratban heverne. De a Társaság nemesen átértette: mivel tartozik névadójának, a halhatatlan költő-alispánnak, s anyagi erején felül is vállalkozott a mű kinyomtatására. Hála és köszönet illeti áldozatkészségéért.

*Pintér Jenő.*

**Szinnyei Ferenc: Novella- és regényirodalmunk a Bach-korszakban.**  
I. k. Budapest, 1939. Magyar Tudományos Akadémia. 611. l.

A kötet tulajdonképpen folytatása a szerző 1925—26-ban megjelent, a műfaj történetét szabadságharcig követő munkájának s csak első fele a Bach-korszak regény- és novellairodalmáról tervezett teljes beszámolóinak. A kor kezdetén már kialakultnak mondható, részben francia-romantikus, részben anekdotikus jellegű Jókai—Jósika-iskola anyagát öleli fel. Bár az irodalomtörténetírás újabban idegenkedik a politikai kormegjelöléstől, el kell ismerni, hogyha valahol, az elbeszélő próza e szakaszának áttekintésére ez természetes egybefoglaló szempont. A regény és a novella még a drámánál is inkább táplálkozik a korfízlésből, veszi indítékait a kormozzanatokból s a Bach-korszak irodalma különösképen. Tele időszerű célzásokkal, a napi politikát is kénytelen helyettesíteni. A nagyszabású szintézis kísérletében megakadályozott nemzet alkotórészei szervezetlenségbe hulltak szét. S ha a korlélek megjelenítője, formája az irodalom, formátlan kor irodalma ennek az állapotnak bélyegét viseli magán: a sokféle elem így kísérli meg a rendeződést. Jókai vállalkozásának ez a legfőbb jelentősége. Kétségtelenül ez az a kor, amelyben épp Jókai munkássága nyomán a magyar középosztály a maga egész szélességében olvasóközönséggé válik. A városiasodás tulajdonképpen most megy vége igazán; élénk s magasszínvonalú színházi kultúra, rengeteg lap és folyóirat. A folyóiratok nagy száma csak részben az élet és élniakarás jele, az élet formátlanságának is újabb bizonyága. A közízlés kiszécsedik s egyszersmind egyben zavarosabbá is válik. Tanuskodik erről az irodalmi viták hangja. „A durva és személyeskedő hang, amely ma már nekünk meglehetősen szokatlan, akkor mindennapi volt.“ Tóth Kálmán, Vas Gereben, Pákh Albert, Császár Ferenc, Török János, Csengeri is ezen a hangon vitáztak, de Jókai is „önteltséget és hiúságot“ vet Gyulai Pál szemére. Gyulai Pál hangját ezek a viszonyok edzették, nem egyszer nyilatkozik „kelletnél ingerültebb hangon“. Tóth Kálmán felszólal a túlságos Arany-kultusz ellen. Igaz, hogy mindezek egyensúlyozására ott Kemény, Gyulai, Salamon kritikai triász. A Kemény-regény pesszimizmusa s a Jókai—Jósika-iskola humora és túlzó eszményítése e bajok keserű, vagy szirupos orvosszere.

A művészi „alkotószándék“ megállapítása s belőle az alkotás megértése, kétségtelenül, a Kemény-féle regényíróknál könnyebb lesz. Jókaiéknál közvetlenebbül és kevésebb alakítottan hat az élet, vágyai, reményei többnyire túlzengik, nem egyszer teljesen elnyomják, a művészi alakítószándék hangját. Nehéz különválasztani értéket és értéktelent s a fejlődés főáramát meghatározva olvasztani azt a sekélyes parti vízekről, holt ágaktól. Sok a holt, sőt visszaforduló, még a főáramlásban is, nemcsak a követők, hanem a mesterek műveiben is. Szinnyei a teljességre támaszkodó kutató nyugodt lelkiismeretével mérlegeli, nézi ezt a soknemű anyagot, sehol nem adja fel az értékszpontokat; jelentkezzék az érték P. Szathmáry Károly műveiben, vagy az árny Jókaiában, mindig van fogékonysága irántuk, biztos ízlésmértéke hozzájuk. Tárgytörténeti megállapítások keverednek az értékelőkkel, s mind-ezekben gazdagon érvényesül az egyes kérdések teljes tudományos irodalma s szinte mindig segít a természetes beállítódásban az egykorú „irodalmi tudat“ háttere. Meglepő, hogy ilyen sokigényű figyelem hogyan hagyhatja érintetlenül Szinnyei irodalomtörténetíró stílusának, közlismódjának egyen-

letességét; ez a „szép rendben“ elbeszélés mintapéldája marad mindvégig: sohasem válik zsúfolttá, nyugodtan haladó, mindenkor világos, tiszta szemléletet nyújtó, kellemes olvasmány. Természetes, nemcsak az erőszakos szerkesztés, ténycsoportosítás marad idegen ettől a közlésmódtól, hanem az essay-stílust is mellőzi, hogy a nagy és összetett anyagot maradéktalanul és világosan bemutathassa.

A teljes tárgyi elemzés, a mindig adatszerű fejlődéstörténeti anyag mellett szóhoz jut bőségesen a sajátosan művészi. Ha Zsigmond Ferenc Jókai-monográfiájában keresztmetszetet adhatott, érzékeltethette az életmű szervezeti egységét s az ezt bejáró vérkeringést, Szinyei más szempontú feldolgozásában Jókai munkásságának egy szakasza ágyazódik be a műfaj történetbe. De épp a történeti szemléletmóddal együttjáró tárgyilagosság teszi lehetővé, hogy jobban méltányolhassa Jókai fejlődéstörténeti jelentőségét, s ő kénytelen mérsékelni majd mindig Zsigmond Ferencnek, a művész és a műalkotás egyéni struktúrájának vizsgálatából fakadó kritikáját. Zsigmond Ferenc egyéni átélésén át közvetített Jókai-képében érdekes és meggyőző az ember és az író egysége, Szinyeinél ez a kép szerencsés kiegészítést talált a nagyobb tárgyilagosságú, műfaj történeti távlatban. De ha Zsigmond Jókai-képének meg volt a maga esztétikai varázsa, a történeti szempont is gazdag esztétikai eredményekben részesít. A műfaj történeti előzmények (mese, regé, anekdótanovella), Jókai elbeszélőmódjának újsága rengeteg változatban s találó szemelvényekben s még gazdagabb utalással bemutatva, segítenek öntudatosítani a máig csupán inkább sejtelmeszerű Jókai-képet. Ha Zsigmond Ferenc munkájában is voltak már rendkívül szerencsés szemelvények, ezek mindenkor inkább az egységes Jókai arcképet szolgálták, itt a gazdag szemelvényanyag a regényíró művészetét tárja elénk, és pedig árnyalatokban. Jókaiénál is kényesebb Jósika munkásságát körvonalazni, valamilyen fejlődéstörténeti helyét hasonló módon kijelölni. Részben Jókai elődének, részben tanítványának bizonyul. A stílus elemzés legszebb, legtanulságosabb fejezete a Jókai-hatást elemző és bemutató: a tárgyi hatás mellett a Jókai által kialakított és az előző fejezetekben az ő stílusában magában ilyen éles körvonalakban természetesen nem szemléltethető alakzatok, új írói lelemények: adomázás, fontos dolgokat tréfásan tárgyaló előadás, humoros jelenet, genre-alak, vagy néhány humoros mondat — a más stílusában mindmegannyi jellemző, szembetűnő Jókai-vonás.

Szinyei a francia romantika erős hatásának tudja be a Jókai—Jósika iskola fejlődésre képtelenségét. A külső világ rajza általában elnyomja a belső világét, legtöbb elbeszélés sokeseményes, hatásvadászó mesebonyolítás, kevés vagy egészen hiányzó lélekrajzi aláfestés s a jellemzésre fordított kevés gond válik uralkodóvá. Jókai hatalmas mesterségbeli tudása, eszközeinek gazdagsága ellenére is, jobbára az ő kedélyének varázsa, fénye és mérlege nélkül. A fejlődés a stílus és az előadás tökéletesedésében jelentkezik. A francia romantika könnyű stíljében rendkívül nagyszámban írt történeti elbeszélés egyben a mult tanító, vigasztaló, bátorító példatárával szolgált a lesújtott nemzetnek.

Szinyei Ferenc mindig a tárgy természetének megfelelő módszerekkel közelíti meg anyagát, s ha munkájának II. kötete, amelynek középpontjába

Kemény fog állani, talán egységesebb is lehet, a tárgyhoz alkalmazkodó vizsgáladásmódnak alig szolgáltatathatja külön példáját.

*Baránszky Jób László.*

**Merényi Oszkár: Bárd Miklós.** Tanulmányok és adalékok a költő életéhez és műveire. Kaposvár, 1939. Somogy-csurgói Könyvtár, XI. k. 172 l.

Az előttem levő könyv már előszavában elmondja magáról az értékelést Pap Károly e szavaiban: „A költő hagyatékának, kiadott és kiadatlan verseinek, leveleinek és családi hagyományainak fölhasználásával született Merényi Oszkár könyve, mint Bárd Miklós emberi és írói arcképének eleddig legteljesebb rajza irodalmunkban. És amíg első fele a hős pályafutását, a második: csaknem egészen — a bensős életét, költészete formai és tartalmi sajátosságait világítja meg kellő részletességgel előttünk. És bár minden fejezete nyújt valami újat és érdekeset, különösen becselek azok a lapjai, amelyekben az első „néma évek“ készülődését, Turjaremete varázsát, Rákosi baráti sugalmait fonja bele Bárd Miklós fejlődésébe, annyi színes erővel és hangulattal, mely a biográfus tollát is lépten-nyomon belletristává avatja. Szinte megelevenednek előttünk azok a gyönyörű ungi hegyek-erdők, az évszakok festői köntöskében, bennük a költő magányos sétéival és lovaglásaival, míg otthon a családi boldogság napja szórja rá ezer virággal folyton a tavaszt. Ami pedig a föld népével való kapcsolatát illeti, ő igazán a szívére vonta, lantján meg halhatatlanná tette ruthén falvainknak sajátos lelkét, szegény, egyszerű, mélabús alakjait. Hasonlóképpen szép megállapításokat találunk a könyv „Hősies alkony“ című fejezetében: ahol a költő utolsó évtizedeit, lírájának esztétikai méltatásában: ahol Bárd képzetét, életérzését és életfelfogását, hitét, humorát, magyarságát stb. elemzi eleddig páratlan teljességgel, miközben gondosan jelzi a költő fejlődését, tárgy, hang, hangulat és formabeli gazdagodását, hogy mint emelkedik föl az eleinte csillogó képekben és frappáns hasonlatokban tetszelgő költő népünk és földünk szépségeinek elragadó hangú énekesévé. Végül, ami szintén nagyban emeli becsét, itt kapjuk Bárd epikájának, közelebbről verses regényeinek beható, egy, még kiadatlan elbeszélésének és drámájának tüzetes ismertetését, amelyekről máig nem, vagy nem ilyen alakban tudott az irodalom.“

Kissé talán szokatlan is, hogy tudományos munkát ilyen lelkes hangú beajánlás kísérjen előszóként; a munka rendesen önmagáért eléggé hatásosan szokott szólni; de lehet, hogy a nagyközönség megnyerésére tartotta szükségesnek a szerző e meleg ajánlás kieszközlését, és az ügy érdekében vállalta ezt a szokatlan, talán nem is egészen ízléses propaganda-eszközt.

Tagadhatatlan, hogy a szorgalom, amellyel a szerző az anyagot felkutatta, teljes elismerést megérdemel. Az adatok gyűjtése és feltárása a könyv legnagyobb érdeme. Azt is dicsérnünk kell, hogy magát a költői termést bő szállal köti az író életéhez. Az elmélyedő és szépséget élvező életíró nagyon sok színt ad ezzel életrajzi vázlatának. Sajnos, mértéket tartani már nem tud, és éppen a sok szín néha unalmassá, a sok aprólékosság nehézkessé teszi. Az a belletrista hajlandóság a bűnös ebben, amelyet pedig az ajánlás bókjai annyira megdicsérnek. Máskor viszont a sok adat verscímek sorában ömlik, hogy a laikus olvasót egyes részek olvasatlan átlapozására kényszerítse. A szerző helyesen mondja tanulmányok gyűjteményének a kötetet: valóban tanulmányokká szélekednek egyes részek, a kötet egységének rovására. Ilyen

mindjárt a Rákosi Jenővel való kapcsolat bemutatása is: a Bárd Miklóst megismerni törekvő olvasót nagyon hosszan tartja fel. A levelek is — bármennyire melegek is — kissé erősebb kritikát kívántak volna; nem hiszem, hogy ezeknek ilyen bő megismertetését a költő valaha is megengedte volna. Hisz ezek a legbensőbb családi kapcsolat megnyilvánulásai; nem is valók mind a nyilvánosság elé.

A szerző minden oldalról meg akarja világítani költőjét, s ez, a különálló tanulmányokban, újra sok ismétlést tesz szükségessé. A megvilágítások általában jó szemnek referátumai, de az a nagy csodálat és hódolat, amivel szerzőnk Bárdról szól, kissé túlértékel dolgokat. A jellemző példák a legtöbbször nagyon ügyesek, de a szerző olyan értékelésekkel kíséri őket, hogy néha sajnáljuk ezeket a prózai magyarázatokat, mert megrontják a versidézetek igazi és közvetlen hatását. Nem tudatossá tenni akarnak ezek, hanem többet igazolni, mint amennyit elfogulatlan szem a versekben láthat. Már egyes fejezeteinek címei is jelzik ezt a szándékát: „A költő versalakjairól“, „Bárd Miklós életézésé“, „Bárd Miklós istenézése“, stb.

A kötet csak a hódoló elismerés hangján tud Bárd minden művéről szólni; bírálatot ez a bókhajlandóság nem enged szóhoz. Így aztán a könyv a lelkes csodálatnak hasznos és szorgalmas munka-eredménye, de nem lehet Bárd Miklós hű és megálló méltatásának mondani. Különösen az epikai művek dicsérsénél érzi ezt az ember. De ha azzal a megalkuvással értékeljük: hogy Bárd Miklós kultuszát akarja szerzőnk terjeszteni, feltétlenül eredményes munkának kell ítélnünk. Maga a szorgalom és a szorgalomnak itt egybeszedett adatbőség-eredménye, újra ismételjük, teljes elismerést érdemel.

A. Zs.

**Iratok a Nemzeti Színház történetéhez.** (A Nemzeti Színház százéves története. II. kötet.) Szerkesztette és közlésezi Pukánszky Kádár Jolán. Budapest, 1938. Magyar Történelmi Társulat. X, 878 l. 3 melléklet. 8-r.

A színháztudomány nagyon fiatal, mindössze negyedszázados multra tekintő szaktudomány. Kezdetét Max Hermann *Forschungen zur deutschen Theatergeschichte des Mittelalters und der Renaissance* c. munkájának megjelenésétől (1914) szokás számítani. A magyar tudományos élet önállóságát, fejlettségét jellemzi, hogy ugyanebben az esztendőben jelent meg a hazai színháztudományi kutatás úttörő munkásának, P. Kádár Jolánnak első dolgozata. P. Kádár Jolán azóta is legelső szaktekintélyünk ezen a téren — szerencsés volt tehát az a gondolat, hogy az ő gondozásában jelenjék meg az a kiadvány-sorozat, amellyel a Magyar Történelmi Társulat kívánta hódolatát leróni a százszentéves Nemzeti Színházzal szemben.

A három kötetre tervezett műből elsőnek a középső rész készült el. Ez a Nemzeti Színház okmánytárából 296 darabot közöl. P. Kádár Jolán munkája mindenképpen dicséretet érdemel. Az anyaggyűjtésnél nem csekély fizikai munkát is kellett végeznie, amikor pl. a megyeház pinchehelyiségeiből ásta ki a porlepett iratcsomókat, vagy a Nemzeti Színház rendezetlen levéltárának anyagát dolgozta fel. Munkájának igazi jelentősége azonban a szellemi részben jut kifejezésre. Közel 300.000 iratot nézett át, hogy kiválogassa belőlük a legjellemzőbbeket. A szövegközléseket mindenütt bevezetéssel és átvezető magyarázatokkal kapcsolta össze, ezért már ez az adattár is világosan, mint-

egy keresztmetszetben mutatja a Nemzeti Színház fejlődését a gondolat megszületésétől (1790) egészen a centennáriumig (1937).

A színház történetét nagyjából eddig is ismertük. De az eseményeket mindig „páholyból“ néztük: forrásul be kellett érniük a kritikusok esztétikai célú megállapításával, újságoknak sokszor pártos híradásaival, vagy éppen egy-egy személyes jellegű, anekdotaízü visszaemlékezéssel. P. Kádár Jolán most elvezet minket a színpalak mögé, a gazdasági hivatalba, az igazgatósági irodába, a felettes hatóságok tanácsstermeibe vagy bizalmas megbeszélései közé, s innét világítja meg a fejlődés mozzanatait. Pénztári kimutatások, igazgatói felterjesztések, titkos minősítések, beadványok és leiratok, szabályrendeletek és szerződések alkotják a kötet anyagát — „száraz“ akták tehát, de így együtt mégis olyan izgalmas olvasmány, mint egy drámai fordulatokban bővelkedő életrajzi regény: sokszor szinte szeretnénk előrelapozni, hogy megtudjuk, hogyan végződött ez vagy az az ügy. Különösen érdekesek a 100 év alatt egymást felváltó intendánsok, igazgatók összefoglaló jelentései: belőlük megismerhetjük azt a szellemet, amely a színház vezetésében az idők folyamán érvényesült.

Hála és elismerés illeti ezért a szép munkáért mindazokat, akik megjelenését anyagilag és szellemileg lehetővé tették. P. Kádár Jolán külön érdeme, hogy példát adott a „színházfilológia“ módszerére; reméljük, hogy útmutatását megszívlelik a magyar színháztörténet eljövendő munkásai.

A teljes mű méltó lesz mind tudományunk, mind színi kultúránk nemes hagyományaihoz. Hogy azonban a Nemzeti Színház multját egészen világosan lássuk, kívánatos lenne egy negyedik kötetben az előadásokra vonatkozó képanyagot is (színpadképek, ruhák, maszkok stb.) összegyűjteni. *Solt Andor.*

**A Hűség Diadalmának első kidolgozása.** Az eredeti kéziratból bevezetéssel kiadta Kozocsa Sándor. Budapest, 1940. 84 lap. Egyetemi Nyomda. [Irodalomtörténeti Források. Szerkeszti Kozocsa Sándor. 1. szám.]

Vörösmarty Mihály ifjúkori elbeszélő költeménye. *A hűség diadalma*, csak újabban került irodalomtörténetíróink érdeklődésének körébe. A terjedelmes költeménynek két fogalmazása van — két kézirat —, de a költő egyik szövegét sem bocsátotta közre nyomtatásban. Úgy érezte, hogy munkája nem érett alkotás. A verses elbeszélés Gyulai Pál teljes Vörösmarty-kiadásában jelent meg először, mégpedig az 1822. évi második kidolgozás szövege szerint. Az 1821. évi első kidolgozás szövegét — tehát az eredeti kidolgozást — most kaptuk meg az Irodalomtörténeti Források 1. kötetében. Gyulai Pál Vörösmarty-szövege 1342 sor, Kozocsa Sándoré 2203 sor. Az első fogalmazás tehát 861 sorral bővebb, mint a második.

A költőnek igaza volt — helyes művészi ösztöne és egészséges önkritikája —, hogy első nagyobb epikus munkáját kéziratban hagyta. Pusztasztílusgyakorlás mind a két szöveg. Figyelemmel olvassuk a hexametereket, de élvezni nem élvezzük őket. Hasznos adalékok ezek a verssorok azok számára, akik a költő fejlődését nyomozzák, egyébként azonban nem sok jót mondhatunk róluk. Az bizonyára érdekes lesz, ha egyesek majd kimutatják, hol bukkannak föl *A Hűség Diadalmának* kifejezései, hasonlatai, képei a későbbi Vörösmarty-epikában.

A verses elbeszélés mesanyagát és stílusirányát több helyről vette a költő. Legjobban az *Ossian*-szöveg ígázte meg Kazinczy Ferenc fordításában,

de erősen hatott rá Kisfaludy Sándor *Csobánca* és Majláth János egyik tót ihletésű mesés elbeszélése, *A Villi tánc* is. A hármastól a kis kötet bevezetése tanulságosan tájékoztat.

Kozocsa Sándorban ezúttal egy kritikai kiadásnak igen gondos sajtó alá rendezőjét ismertük meg. Vörösmarty Mihály kéziratos szövegét mintaszerű elrendezésben tárta olvasói elé.

Pintér Jenő.

**Magyar könyvészet. 1911—1920.** Barcza Imre címanyagának felhasználásával összeállította az Országos Széchenyi-könyvtár bibliográfiai osztálya. Sajtó alá rendezte Kozocsa Sándor. I. kötet. Az 1911—1920. években megjelent magyarországi könyvek, különlenyomatok, zeneművek és térképek betűrendes jegyzéke. A—K. Budapest, 1939. VIII és 538 lap. A Magyar Könyvkiadók És Könyvkereskedők Országos Egyesületének kiadása. Egyetemi Nyomda.

Az értékes kiadványnak már a címlapja is részletesen megvilágítja a kötet tartalmát. Tíz év könyvtermésének fele van előttünk [Abádi Imrétől Kvassay Jenőig], másik felét — bizonyára nem sok idő múlva — szintén megkapjuk. Ilyen kimerítő cím-összeállítás nélkül bajos eligazodni az irodalom egyes ágai-  
ban, azért hálát érdemel a sajtó alá rendező is, a kiadó is.

A kiadó voltaképpen a vallás- és közoktatásügyi minisztérium. Az ő költségén, de a Magyar Könyvkiadók És Könyvkereskedők Országos Egyesületének kiadványaként, jelent meg a gyűjtemény első kötetének címanyaga. Készen van a második kötet is, azonkívül ki fognak adni még egy harmadik kötetet: a hírlapok és folyóiratok bibliográfiáját. Szóval a régi könyvészeti sorozatok kiegészítése tervszerűen folyik.

Az ilyen címjegyzékről keveset mondhat az ismertető. Minél személyte-  
lebb a jegyzék és minél gondosabb a sajtó alá rendezőnek gyűjtő és leíró munkája, annál megnyugtatóbb az eredmény. A most közreadott kötet nem tért le a magyar könyvészet hagyományainak egyenes útjáról s méltán sorakozik a régebbi sorozatok mellé. Az elismerés szavainak értékét bizonyára nem csökkenti az az észrevételünk, hogy a különlenyomatok címeit fölösleges tölteléknek tartjuk a kötetben. Nagyterjedelmű, de különlenyomatban közre nem adott folyóirat-cikkek címei — igen helyesen — nincsenek a kötetben, nyúl-farknyi nagyságú levonatok — elég fölöslegesen — ott terpeszkednek a könyvek között. A helyes elv az, hogy ami az időszaki sajtó hasábjain látott napvilágot, várakozzék ott a kicédlázására.

Kozocsa Sándor a bibliográfia és a repertórium néven ismert irodalmi szak művelésében máris beérkezett id. Szinnyei József, Szabó Károly, Hellebrant Árpád, Petrik Géza és Gulyás Pál mellé. Külön érdeme, hogy *Bevetés a bibliográfiába* (1939) című könyvével az elmélet terén is érdemes eredményekkel közölte mondanivalóit. Elmélet és gyakorlat összhangzóan egyesül munkásságában.

Pintér Jenő.

**Pallós Kornél: Szent István és kora a magyarországi drámai irodalomban.** 98—136. ll. *Regnum*. Egyháztörténeti évkönyv. 1938—1939. Közzéteszi A magyar katolikus történetírók munkaközössége. Budapest, Stephaneum. 309 l.

Történeti tárgyú dolgozatok között foglal helyet a címben jelzett tanulmány. Az író célja nem az értékelés, hanem a bemutatás és a drámákban nyilvánuló fejlődés feltüntetése. Először az iskoladrámákat ismerteti; ezeknek

művelői a jezsuiták és a piaristák. Amazok a szent, emezek a vitéz királyt szerették ábrázolni, hogy a vallásosságot, illetőleg a hazafiságot szolgálják. Ezekben a darabokban Szent István és környezete nem igazi élő emberként mutatkozik. Az újabb drámai művek közül német feldolgozásra találunk, míg magyarul az első dráma Katona Józseftől való s 1813-ban került színpadra. A későbbi színműírók között olyan nevek szerepelnek, mint Berzsenyi, Szigligeti (az első eredeti magyar Szent István-dráma szerzője), Szász, Várad, Erkel (opera, 1896), Sík. Műveik értéke változatos. Az 1930. évben sok Szent Imre-darab jött létre a jubileum alkalmából. Más színművek inkább Szent István korát választják feldolgozásul vagy képsorozatokat mutatnak be Szent Istvánnal kapcsolatban. Végül a kéziratok művekről számol be a szerző főleg az akadémiai pályázatokkal kapcsolatban. A drámák tárgyát leginkább a keresztény és pogány magyarok ellentétei és a trónutódlás kérdése alkotják. A szereplők jellemvonásai ezekben sokszor a legellentétesebbek. A tanulmány tárgyáról világos, jól tagolt és szemléletes képet ad s mint ilyen nemcsak tudást közvetít, hanem olvasmánynak is élvezetes.

A. L.

**Alszeghy Zsolt: A jezsuiták a magyar irodalomban. 282—296. ll. A négy százéves Jézustársaság. Jubileumi kiadvány. A jezsuitarend fennállásának 400. évfordulója alkalmából többek közreműködésével összeállította: Bangha Béla S. J. Kiadja a Pázmány Péter Irod. Társ. 1940.**

Találó általános jellemzés után összefoglaló ismertetést kapunk ebben a tanulmányban a jezsuiták sokoldalú irodalmi működéséről, de csak a XVIII. század végéig: a felosztás koráig. A közölt ismertetés kimerítő és részletes tájékozódást nyújt arról a változatos irodalmi tevékenységről, amit ez a rend kétszáz éven át kifejtett. Egy időben versenytárs nélkül működött s tankönyveinek a gondolkodás fejlesztésére, nemkülönbön a tudományok egyetemes bemutatására jótékony hatása volt. Alig van tudomány, amit irodalmi munkáikban fel nem karoltak volna a jezsuiták, de nyelvük latin. A magyar nyelv a vitairodalomban jelentkezik és folytatódik a vallásos irodalom termékeiben, hogy csúcspontját érje el Pázmány nagyszabású alkotásaiban. Egyházi énekeket adnak ki, szónokolnak, verseket írnak, de szűk körre hatóan. Történeti műveik egyházi és nemzeti szempontból korszakalkotóak. Igazi sikereket érnek el az iskoladrámák terén; ezekkel a latin, illetőleg a magyar nyelvben való gyakorlás mellett jellemnevelést céloznak. A XVIII. század végén jelentkező irodalmi megújulás igazi, magyarul író költőket termel ki e rendből is. A rövidre szabott áttekintés sok műfajt és nevet említ, s rendkívül világos és meggyerő. Az író szakavatottan emeli ki a lényegét és kellemes egymásutánban mutat rá az értékekre. A Jézustársaság azonban új életre kelt a XIX. században; érdemes volna ennek a második életnek irodalmi termését is bemutatni.

A. L.

**Bisztray Gyula: A mai magyar irodalom. 160—183. ll. Mai magyarság életrajza. Gr. Teleki Pál, Hóman Bálint és mások előadásai. Szerkesztette: Balassa Brunó. Székesfehérvár, 1939. 249 l.**

A ma élő magyarság életét ismertető tanulmányok sorában kiváló hely illeti meg ezt a dolgozatot. Magas nézőpontból veszi szemügyre irodalmunk alkotásait a világháború befejezése óta és nyolc cím alatt áttekinthetően ad

összefoglalást irodalmunk húszéves történetéről. A bemutatásban és ítélezésben erős magyar érzés és elvont jellemzésre való törekvés vezet. Általában világos képet kapunk sok irodalmi jelenségről s a tanulmány emiatt értékes alkotás.

A tömör előadás irodalmi viszonyainknak a világháború előtt való fel-tüntetése után ismerteti a fejlődés képviselőit. Amott egyes folyóiratok kéré csoportosult írókat emel ki és jellemez, emitt a fejlődés irányítóit sorolja fel. Ezek általánosan ismert nevek s külön méltatásban részesülnek a zeneszerzők kivételével. Szerinte irodalmunkat a háború előtt a líra, utána az elbeszélés jellemzi, legújabbán pedig az esszé. Ilyen sorrendben foglalkozik a ma is élő és működő írók nagy részével. Elismeréssel van a költők és az elbeszélők iránt, de részletezésében túlzásba megy és téved, amikor az új klasszicizmus képviselői között említi meg Kassák Lajost. Az új népiesség sem talál elnevezés. Ismer-teti a szociológusok munkásságát és kitér a falusi östehetségekre is. Rend-szerező törekvésében nem annyira az esszéizmus képviselőit nevezi meg, mint azokat, akik nem tudnak szerkeszteni. Külön ismerteti a katolikus irány köve-tőit s az elszakított területek irodalma gyűjtőnév alatt az erdélyi, a felvidéki és a délvidéki költőket és írókat. A színműirodalom ismertetésével kapcsolat-ban az exportdrámák mellett nem lelkesedik az áldzsentris darabokért sem. A természetet közvetlenül szolgáló erdélyiket elismeréssel tárgyalja. Végül összefoglalást ad az irodalom- és történettudomány művelőiről és a szellem-történeti irány képviselőit emeli ki különösen.

A tanulmánynak vannak újszerű meglátásai és találó megállapításai, de vitatható állításai is. Amit időtálló álláspont alapján fogalmaz meg, az álta-lában minden komoly olvasó beleegyezésével találkozik, de amit bizonyos irá-nyokról mond (pl. szociológia), az még a jövőben vár komoly értékelésre. Ha mindenkit és mindent nem tárgyal is ez a tanulmány, több megállapítása ma-radandónak ígérkezik és körültekintően tájékoztat a ma irodalmának terü-letén.

A. L.

**Zempléni Árpád emlékezete.** A költő halálának huszadik évfordulójára szerkesztette Rubinyi Mózes. Budapest, 1940. 30 l. A Lafontaine Irodalmi Társaság kiadása.

Rubinyi Mózes szerkesztésében kegyeletos tartalmú kis füzet jelent meg, ebben a Lafontaine Társaság három kis tanulmánnyal hódol a költő emlékének. Az elsőt Vikár Béla írta: *Aprólékos holmi Zempléni Árpádról* címmel. Vissza-emlékezik Zempléni Árpáddal való kapcsolatára, fölújítja barátságuknak néhány humoros mozzanatát. A második tanulmány írója Wagnerné Révész Elza, Zempléni Árpád sógornője. Kedves apróságokat közöl a költő és későbbi hit-vese, Riszdorfer Anikó megismerkedéséről, eljegyzésükről. Egy versszemlényekkel élnkített életrajzi vázlat következik ezután Rubinyi Mózes tollából. Kozma Andor verse zárja a megemlékező-füzetet: *A turáni lantos* címmel.

Batizi László.